

ВІДГУК
офіційного опонента Бідюк Наталі Михайлівни,
доктора педагогічних наук, професора
на дисертацію Самохвал Олесі Олександрівни
«Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах
німецькомовних країн Західної Європи»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук за спеціальністю
13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки

Сучасний етап розвитку суспільства, який характеризується глобалізаційними та інтеграційними процесами, висуває перед вітчизняною системою вищої туристичної освіти низку завдань, спрямованих на формування нових тенденцій її розвитку та створення конкурентних переваг на європейському ринку освітніх послуг, що можливе за умови кардинального підвищення якості туристичної освіти університетського рівня.

Враховуючи потребу якнайшвидшої адаптації української системи вищої туристичної освіти до єдиних європейських критеріїв і стандартів, вивчення та впровадження прогресивних елементів зарубіжного досвіду організації вищої туристичної освіти заслуговує особливої уваги. У цьому контексті наукове зацікавлення становлять досягнення європейських країн, які мають багаторічну та успішну історію розвитку вищої туристичної освіти, зокрема Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембурга та Ліхтенштейну. Вважаємо, що дисертаційне дослідження Самохвал Олесі Олександрівни, присвячено важливій проблемі розвитку туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи, актуальність якого зумовлена модернізацією вітчизняної системи вищої туристичної освіти та її адаптуванням до європейських освітніх стандартів.

Свідченням *фундаментальності й актуальності* роботи є її зв'язок із планом науково-дослідної теми кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, який є провідним ЗВО у вітчизняній системі вищої туристичної освіти. Проведений аналіз дисертації Самохвал Олесі Олександрівни дає підстави стверджувати, що науковий та поняттєвий апарат дослідження визначено відповідно до вимог до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених логічно, сформульованих дисертанткою завдань, що дозволило здійснити ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми.

Усебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла коректно використана система науково-педагогічних методів, зокрема теоретичних та емпіричних, що забезпечило вірогідність отриманих результатів.

Цінним у дисертації є цілісне дослідження тенденцій розвитку вищої туристичної освіти з метою імплементації окремих досягнень цих європейських країн для реформування та європеїзації української вищої туристичної освіти з позиції системного, міждисциплінарного, синергетичного, компетентнісного,

акмеологічного, полікультурного, кластерного та прогностичного наукового пізнання, що є важливим для досліджуваної проблеми та уможливило об'єктивне її вивчення.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Даючи оцінку головним здобуткам наукового дослідження, варто акцентувати увагу на результатах, що мають наукову новизну.

По-перше, заслуговує на увагу обґрунтування концептуальних засад розвитку вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, які стали підґрунтям цілісного системного порівняльно-педагогічного аналізу розвитку вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи та сприяли виявленню сучасних тенденцій її розвитку.

По-друге, виваженим вважаємо представлення в дослідженні етапів розвитку вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи у форматі авторської періодизації, в основу яких покладено хронологію розвитку її нормативної, дисциплінарної, інституційної та економічної складових;

По-третє, у практичній площині цінним є розроблена авторкою уніфікована модель вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи та сформульовані напрями модернізації та перспективні тенденції її розвитку; найбільш вагомим результатом, на нашу думку, є обґрунтування Самохвал Олесею Олександрівною перспектив розвитку системи туристичної освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів на основі творчого використання прогресивних ідей досвіду як результату порівняльного аналізу систем туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи та України за означеними критеріями.

По-четверте, позитивним у роботі є уточнення поняттєвого апарату в двох площинах «туризмологія» та «педагогіка»; нормативно-правових основ функціонування ТО в німецькомовних країнах Західної Європи; передумов розвитку ТО в німецькомовних країнах Західної Європи з урахуванням особливостей впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

По-п'яте, слід вказати на те, що набули подальшого розвитку наукові положення щодо визначення: структури та функцій туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи; можливостей упровадження інноваційних педагогічних технологій туристичної освіти в ЗВО України; напрямів розвитку соціального партнерства на загальнодержавному, регіональному рівнях та на рівні закладу вищої освіти задля підвищення якості вищої туристичної освіти в Україні.

Вважаємо коректним формулювання зазначених елементів наукової новизни; вони віддзеркалюють відмінності між уже відомими положеннями й орієнтують на результати, яких можна досягти через їх використання на

практиці; їх кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що ставляться до докторських дисертацій.

3. *Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації*

Сформульовані Самохвал О. О. у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є логічними, аргументованими, послідовними, змістовними. Достовірність результатів, які були отримані, підкріплюється опрацюванням великої кількості джерел, більшість яких мовою оригіналу (603 найменування, з них 314 зарубіжних), використанням здобувачкою сучасних методів дослідження, обґрунтованістю головних положень дослідження, апробацією та впровадженням результатів дослідження у площину практичної діяльності вітчизняних закладів вищої туристичної освіти. Висновкам, що представлені в дослідженні, властиві достатній рівень повноти, виваженості, логічності та обґрунтованості.

4. *Оцінка змісту дисертації та її завершеність*

Структура дисертації складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Побудова основних частин дисертації свідчить про логічність та завершеність викладу матеріалу. Обраний авторкою ракурс дослідження проблеми надає роботі новизни і наукової цінності. Кожний із розділів дисертації характеризується певним внеском у вирішення проблеми розвитку туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

У першому розділі - *«Теоретико-методологічні основи проблем розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи»* - авторкою досліджено теоретико-методологічні основи туристичної науки, виокремлено методологічні підходи до їх визначення, схарактеризовано базові поняття дослідження «тенденції», «розвиток», «туризм», «освіта» «вища туристична освіта», визначено характерні особливості туристичної сфери діяльності та туристичної освіти як важливі складники системи вищої туристичної освіти.

Олеся Олександрівна довела, із чим ми погоджуємося, взаємозалежність трьох компонентів дослідження, а саме туризм – освіта – туристична освіта, які формують, корегують і оновлюють світоглядну парадигму системи вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи.

Слушним вважаємо уточнення авторкою поняття «вища туристична освіта» як соціально-педагогічне явище, спеціально організована, цілісна, системна діяльність у ЗВО та практична діяльність на туристичному підприємстві як освітньому середовищі, що передбачає формування компетентного управлінця, теоретично та практично підготовленого до виконання різноаспектних професійних функцій із урахуванням парадигми сталого розвитку туризму та відповідно до соціально-політичних, економічних і міжкультурних потреб суспільства та «тенденції розвитку вищої туристичної освіти» як конкретне поняття, що охоплює напрями, систематичні прояви, умови, фактори, суперечності, що сприяють трансформуванню туристичної освіти в ЗВО на певних етапах її функціонування (с. 58).

Особливо цінним у першому розділі, на нашу думку, є аналіз дисертанткою структури державного регулювання туризму та туристичної освіти в досліджуваних країнах. Доведено, система регулювання туризму та вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах має складну структуру, яка базується на співпраці державних та освітніх установ, соціальних партнерів та громадських об'єднань. Результати порівняльного аналізу систем державного регулювання туристичної галузі та вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи Самохвал О. О. вміло відобразила в авторському візуальному контенті (с.103; с. 115; с. 128; с.139).

Особливу сумлінність здобувачка виявляє в другому розділі дисертації - *«Основні етапи розвитку туристичної освіти в закладах вищої освіти німецькомовних країн Західної Європи»* - у процесі ретроспективного аналізу розвитку туризму (с. 158–170) та туристичної освіти (с. 173–201) німецькомовних країн Західної Європи. На нашу думку, особливо цінним є теоретичне обґрунтування авторської періодизації розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, що охоплює три основних етапи, а саме: формуючий (50–70-ті роки XX ст.), організаційний (80–90-ті роки XX ст.) і новітній (2000–ні роки – до сьогодні) (с. 149–152).

Обґрунтованою є позиція авторки щодо економічної, інституційної, дисциплінарної, нормативної складових процесу розвитку туристичної освіти в німецькомовних країнах (рис. 2.1, с. 178), що підтверджено документальними та історично доведеними фактами у дослідженні.

Результати ретроспективного аналізу розвитку системи вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи дозволили визначити загальні та специфічні особливості її становлення (с. 209–210). Вагомим, на нашу думку, є результати дослідження сучасного етапу реформування вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах, які відображено у сформульованих Самохвал О. О. напрямках її модернізації (с. 244-245). Перспективні напрями модернізації системи вищої туристичної освіти, на думку авторки, пов'язані із необхідністю вдосконалення профільної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму відповідно до потреб ринку праці на основі утвердженної Європейською радою стратегії «Освіта та професійне навчання 2020».

У третьому розділі *«Наукове обґрунтування систем туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи»* дисертантка детально характеризує системи туристичної освіти Німеччини (с. 248–273), Австрії (с. 274-289), Швейцарії (с. 290-315), Люксембургу та Ліхтенштейну (с. 316-331). Схвальною вважаємо ідею створення Самохвал О. О. уніфікованої моделі системи вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи (с. 336 рис.3.5). Концептуальні засади моделі спроектовано в методологічному, теоретичному, структурному та прогностичному концептах. Обґрунтованим є змістовно-процесуальний блок моделі, який представлено сукупністю змісту, організаційних форм і методів, освітніх технологій та навчальних дисциплін.

У названому розділі здобувачкою акцентовано увагу на тому, що уніфікована модель вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної

Європи виконує ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, прогностичну й гносеологічні функції, із урахуванням яких відображено її системність та з'ясовано основні тенденції розвитку.

Прийнятними, на нашу думку, є обґрунтовані Самохвал О. О. у четвертому розділі (*«Перспективні напрями розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи»*) перспективні напрями розвитку вищої туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи та порівняльний аналіз тенденцій її розвитку в Україні та німецькомовних країнах за визначеними критеріями. Зокрема, науково виваженим є визначення авторкою перспективних напрямів розвитку вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи за зовнішньо-політичним, внутрішньо-організаційним і економічним критеріями (с. 416).

У логічній послідовності Олеся Олександрівна структурує й обґрунтовує напрями імплементації досвіду розвитку вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи в систему туристичної освіти університетського рівня України (с. 432).

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Усе зазначене вище дало підстави Самохвал О. О. розробити навчально-методичний комплекс з урахуванням інноваційного досвіду організації вищої туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи, що охоплює оновлені тематичні плани, програми та робочі програми, розроблені методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої туристичної освіти, завдання до практичних занять із використанням інноваційних технологій навчання. Укладені авторкою навчальні посібники (*«Deutsch. Geschäftsführung und Handelskorrespondenz»*, *«Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах Західної Європи»*, *«Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: історична ретроспектива та сучасний стан»*) підкреслюють практичну значущість рецензованого наукового дослідження.

Матеріали дослідження О. О. Самохвал, його положення і висновки можуть бути використані у освітньому процесі ЗВО туристичного спрямування, а також при викладанні навчальних дисциплін *«Історія педагогіки»*, *«Педагогіка туризму»*, *«Туризмологія»* та інших, зміст яких передбачає вивчення системи туристичної освіти в її історичному розвитку.

6. Повнота викладання результатів в опублікованих працях.

Основний зміст роботи та результати дослідження здобувача знайшли відображення в 50 публікаціях, серед яких одноосібна монографія, 3 навчальних посібники, 43 наукових статті, із них 19 у фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 статті у закордонних періодичних виданнях, 1 стаття, що індексується у SCOPUS (Q2), 19 – у виданнях, що індексуються у інших науково-метричних базах даних, 3 – у закордонних виданнях, 8 у збірниках матеріалів наукових конференцій. Достатньо ґрунтовною є апробація результатів дослідження, що засвідчується участю дисертанта в наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях та круглих столах різного рівня.

Загальні висновки є логічними та відповідають поставленим дисертанткою завданням. Дисертацію написано на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми і методами її пізнання. Зазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають теоретичне і практичне значення для розв'язання завдань удосконалення туристичної освіти в Україні.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, врахування яких увиразнило б високий рівень викладу наукового матеріалу:

1. Попри належний науковий рівень дисертації, обґрунтованість та оптимальність методології дослідження, ширшої інтерпретації та аргументації потребують теоретико-методологічні засади розвитку у туристичної освіти у досліджуваних країнах (зокрема, визначені дисертанткою наукові підходи, принципи, концепції та теорії). На наш погляд, наукові підходи (п. 1.1) подані дисертанткою дещо конспективно, потребують більш детального пояснення та обґрунтування. За логікою дослідження їх варто було б перенести у п.1.3.

2. В умовах інтеграції України в європейський освітній простір, важливим для національної освітньої політики є аналіз не лише позитивів і здобутків, а й викликів для країн ЄС на шляху реалізації стратегічних орієнтирів розвитку туристичної освіти (п.2.3).

3. У змісті роботи дисертантка наводить низку статистичних даних, які безумовно мають важливе значення (п.1.2., табл. 1.2., 1.3. та ін.). Проте, відзначаючи їх цінність, окрема інформація потребує оновлення та представлення у динаміці до 2020 р.

4. Схвально оцінюючи обґрунтовані дисертанткою перспективні напрями розвитку туристичної освіти в Україні, наголосимо, що окремі положення мають узагальнений та дискусійний характер, потребують авторських міркувань щодо шляхів їх реалізації. Бажано було б обґрунтувати можливості використання зарубіжного досвіду за рівнями, наприклад: концептуальний, стратегічний, інституційний, організаційний, змістовий, процесуальний, суб'єкт-суб'єктний тощо. Робота значно виграла б, якби дисертантка обґрунтувала доцільність розробленого навчально-методичного забезпечення, показала його реалізацію в освітньому процесі.

5. Попри достатню кількість та географію публікацій, вважаємо, що актуалізована проблема дослідження має компаративний характер і презентує самостійну наукову розвідку з порівняльної педагогіки, відтак результати дослідження доцільно було б висвітлити у фахових наукових журналах з цього напрямку, зокрема у вітчизняному науковому часописі «Порівняльна професійна педагогіка».

6. Окремі таблиці (табл.1.1., 2.3., 3.1., 3.6.) в змісті роботи переобтяжують її своїм обсягом, тому їх варто було перенести у додатки.

Підсумовуючи вищевикладене зазначаємо, що дисертаційна робота «Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи», подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, є самостійною завершеною науковою працею, що має соціально-економічне та освітнє значення. Його результати свідчать про високий теоретико-методологічний рівень, наукову новизну, практичне значення й прогностичність.

Дисертація відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р.), а дисертантка – Самохвал Олеся Олександрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практики іноземної мови та
методики викладання
Хмельницького національного університету

Н. М. Бідюк

Підпис Бідюк Н.М. засвідчую:
проректор з наукової роботи

О. М. Синюк